

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 25 Temmuz 2019

Kabul Tarihi: 29 Ağustos 2019

Atf Künyesi: Zeka, S. (2019). “Göç Olgusuna Refik Halit Karay’ın Memleket Hikâyeleri Üzerinden Bir Bakış”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 132-142.

GÖÇ OLGUSUNA REFİK HALİT KARAY’IN MEMLEKET HİKÂYELERİ ÜZERİNDEN BİR BAKIŞ

Semih ZEKA*

Öz

Refik Halit Karay (1888-1965) roman, hikâye, anı ve mizah yazıları ile Türk edebiyatında önemli bir yere sahip yazarlarımızdan biridir. O, eserlerinde olayların şaşırtan ve zaman zaman güldüren yönlerini öne çıkarır. Onun en önemli eserlerinden biri *Memleket Hikâyeleri* başlığı altında toplanan hikâyeleridir. Sürgün gittiği Anadolu’nun birçok kesimden insanı başarılı bir şekilde yansıttığı bu kitapla Türk hikâyeciliğinin yüzünü Anadolu’ya dönmesinde etkili olur. Birçok medeniyete beşiklik yapan Anadolu, birbirinden farklı kültür ve etnik kökene sahip toplulukların göç alanı olmuştur. Refik Halit, *Memleket Hikâyeleri*’ne Anadolu’nun bu özelliğini de yansıtır. Bu çalışmada göç olgusunun Refik Halit Karay’ın gözünden *Memleket Hikâyeleri*’ne yansımaları ele alınmıştır. Bu bağlamda *Memleket Hikâyeleri*’nde göç olgusu, göçün sebepleri, göç süreci, göç edilen yere uyum, geri dönüş ve yeniden uyum başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri

Overview on Migration through Refik Halit Karay's Memleket Hikâyeleri (Hometown Stories)

Abstract

Refik Halit Karay (1888-1965) is one of the writers having an important place in Turkish literature with his novels, stories, memoirs and humor writings. In his works, he incorporates surprising and amusing aspects of events in his works. One of his most important works is *Memleket Hikâyeleri (Hometown Stories)* in which his stories are collected. With this book, which successfully reflects the people of many parts of Anatolia, where he was exiled, he has influenced the Turkish storytelling to focus on Anatolia. Anatolia has been the cradle of many civilizations and has been the emigration area of communities with different cultural and ethnic backgrounds. Refik Halit reflects this feature of Anatolia in *Memleket Hikâyeleri (Hometown Stories)*. In this study, the narration of migration phenomenon in *Memleket Hikâyeleri (Hometown Stories)* from Refik Halit Karay's point of view is discussed. In this context, the phenomenon of migration has been examined under the headings of the reasons of migration, migration process, and adaptation to the place of migration, return and re-adaptation.

Keywords: Migration, Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri (Hometown Stories)

* Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Kayseri/Türkiye, E-Posta: zekasemih@hotmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2319-5229>.

Giriş

Göç, insanlık tarihinin önemli olgularından biridir. İnsanoğlunun tarih boyunca yaşadığı/yaşamak zorunda kaldığı göç, coğrafi yer değiştirmeye dayanır. Birçok millet gibi Türk milletinin tarihinde de ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel nedenlerden kaynaklanan göçler olmuştur. Orta Asya'dan dünyanın çeşitli bölgelerine göç eden Türk milletinin yerleştiği alanlardan biri de Anadolu'dur. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bir geçiş alanı olan Anadolu, özellikle Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecinde önemli göç hareketlerinin merkezi olur. 19. yüzyılla birlikte Anadolu'da, kendi içinde nüfus hareketliliği olduğu gibi hem dışarıya göç verilmiş hem de dışarıdan göç alınmıştır.

1888 yılında doğup 1965 yılında ölen Refik Halit Karay, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerini gören ve bunları eserlerine yansıtan bir yazardır. "Refik Halit görmesini bilen ve gördüğünü verebilen muharrirlerdendir" (Tanpınar, 2016, s. 123). İttihat ve Terakki anlayışına muhalefeti dolayısı ile 1913-1918 yılları arasında Anadolu'da bulunan Refik Halit, gazeteciliğinden de kaynaklanan gözlemci yeteneğinin etkisiyle Anadolu insanını bütün yönleriyle *Memleket Hikâyeleri* başlığı altında toplanan hikâyelerine yansıtır. Bu hikâyelerde yer alan Anadolu insanının bir özelliği de göç olgusu ile iç içe bir yaşam sürüyor olmasıdır. Bu çalışmada Refik Halit'in Anadolu'nun bir gerçeği olan göç olgusunu *Memleket Hikâyeleri*'ne aktarışı ele alınmıştır.

1. Göç Sebebi

"Bir şeyi uzaklaştırma anlamını taşıyan sürgün, genel anlamıyla insanları ait oldukları yerden uzaklaştırma ve başka bir yerde zorunlu yaşamaya mecbur bırakmadır. Bir başka ifadeyle söylersek bir kimsenin yerleştiği beldeden başka bir mekânda oturmaya zorlanmasıdır" (Timur, 2017, s. 27). Sürgün kavramının karşılığı, 1913-1918 yılları arasında sürgün olarak gönderildiği Sinop, Çorum, Ankara ve Bilecik'te bulunan (Enginün, 2016, s. 291) Refik Halit Karay'ın zihin dünyasında kişisel deneyimlerine dayanır. Bundan dolayıdır ki *Memleket Hikâyeleri*'nde hikâye kişilerinin göç etme sebeplerinden biri sürgün edilmeleridir. Bu sürgünlerin temelinde de gidecekleri yerde "ıslah" olmaları ümidi yatar.

"Yatık Emine" adlı hikâyede vilayet merkezinde uygunsuz davranışlarda bulunan Emine'nin devlet zoruyla Haymana Ovası'nın ortasında ulaşımın güç, insanların durgun, yaşamının konforlu olmadığı bir kasabaya gönderilme sebebi "ıslah" olmasıdır. Bu durum "İşte vilayet merkezinde bitip tükenmez uygunsuzluklara sebebiyet veren Yanık Emine- ahlakını ıslah etmek için- bu donuk beldeye gönderilmişti." (Karay, 2018, s. 10) ifadesi ile belirtilir.

"Şeftali Bahçeleri" adlı hikâyede "ıslah" olma/edilme durumunun bir başka yönü ile karşılaşılır. Hikâyede şeftali bahçeleri ile ön plana çıkan kasabaya göç edenlerin memurlar olduğu görülür. Bu memurlar çoğunlukla yöneticilerin sakıncalı görüp sürgün ettikleri kişilerdir. Hikâyenin asıl kişisi tahrirat müdürü Agâh Bey de aynı süreçten geçmiş bir kişidir. O, mülkiyeden mezun olduktan sonra Avrupa'ya kaçar, ama ileri gelen kişilerin aracılığı ile İstanbul'a döner. Dönüşünden sonra sebepsiz dört ay tutuklu kaldıktan sonra hikâyenin geçtiği Anadolu kasabasına gönderilir.

1908 yılında Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından meşrutiyet yönetimlerinin üzerinde durduğu konuların başında devlet dairelerindeki ihtiyaç fazlası memurların varlığı gelir. Bu süreçte otuz yıllık Abdülhamit döneminde birçok insanın sadece yönetime sadakatlerine dikkat edilerek memuriyete alındığı düşünülür ve bir kısım memur işten çıkarılır (Kerimoğlu, 2009, s.32). Bu durumun birey üzerindeki etkisini Refik Halit, "Cer Hocası" adlı hikâyesine yansıtır.

"Cer hocası" adlı hikâyede II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile bulunduğu memuriyetten çıkarılan Asım'ın durumu anlatılır. Onun suçu II. Abdülhamit döneminde saraya yakın olmaktır. Bunun sonucunda memuriyetten uzaklaştırılan Asım için sıkıntılı günler başlar. Aç ve yersiz kalmak endişesi onu cer hocalığı yapan hemşerileri ile birlikte hareket etmeye yönlendirir. Çünkü cer hocalığına çıkmak demek ufak kasabalara, köylere gidip orada mescitte vaaz vermeyi, imama, köylüye hizmet etmeyi gerektirse de bir

miktar para kazanmayı, bedava yiyip içmeyi ve hatta orada yerleşebilmeyi beraberinde getirir. Bunun sonucunda Asım, yaşayabilmek için Anadolu'da hiç bilmediği yerleşim yerlerine göç eder.

2. Göç Süreci

Refik Halit Karay, *Memleket Hikâyeleri* adlı kitabını oluşturan kimi hikâyelerinde göç etmenin zorlu bir süreç olduğunun altını çizer. “Cemiyete kazandırılabilir suçu bir kadının, gördüğü insafsız muameleler neticesinde hayata tutunamayış(ının)”(Ceyhan, 2015, s.348) anlatıldığı “Yatık Emine” adlı hikâyede yazar, Yatık Emine'nin gönderildiği kasabanın özelliğini anlatırken buraya yapılan göçün zorluğunu da vurgular. Çünkü bu kasabaya iki gün boyunca yokuşlardan çıkılıp yorgun bir vaziyette gelmesine karşın orada oturup dinlenecek bir kahve ya da kalınacak bir han bulunmaz. Hatta yazara göre bu kadar zorluklara katlanıp da bu kasabaya insanların neden geldiğini anlamak çok zordur. Bu yolculuk sürecinin Yatık Emine'yi zorladığı onun “Taşlar ayaklarımı daladı, bu ne cehennem bucağı yermiş...” (Karay, 2018, s. 11) sözünden de anlaşılır.

“Cer Hocası” adlı hikâyede göç sırasında karşılaşılan sıkıntılara katlanabilmenin önemini vurgulandığı görülür. Hemşerileri ile cer hocasına gitmek isteyen Asım'a bu işte tecrübeli olan hemşerisi Osman'ın ifadesinde göç etmenin zorluğunu görmek mümkündür: “Yol uzundur, sefer güçtür; hep yürüyeceksin, oralara gelince de gözünü açıp bir yer bulmaya çalışacaksın! Bak, ben karışmam, köyümü bulunca senden ayrılırım, dargınlık olmaz, açlık belası... anlaşıldı mı?” (Karay, 2018, s. 165) Osman'ın bu sözlerinde göçün pek zor bir iş olduğu, bedenen güç gerektirdiği gibi bireyin kendisine uygun yeri bulabilmesinde gözü açık olması gerektiği de vurgulanır. Bu mücadelede yoldaşlığın olmadığı herkesin kendinden sorumlu olduğu fark edilir.

Bir yolcunun yolculuk esnasında fenalaşması üzerine köye getirilmesi ve ölmeden önce eşeğinin Hicaz'a verilmesi vasiyeti üzerine köy muhtarının ve köylünün yaşadıklarının anlatıldığı “Boz Eşek” adlı hikâyede yanında eşeği ile yola çıkan ihtiyar kişi, yolculuğun şartlarına ayak uyduramaz ve yolda fenalaşır. Onu bulan köy çocukları vasıtası ile yardıma gelen köylüler, bu yaşlı yolcu köyün misafir odasında ağırlasa da yolcu kendisine ikram edilen sütü içtikten sonra ölür. Hikâyede önemli nokta köylerinde ölen bu yabancı kişinin cenazesi için neler yapıldığına dair bilgi verilmemesidir. “Mezarlıktan dönen köylüler” (Karay, 2018, s. 105) ifadesi ile anlaşıldığına göre bu yolcu –adı dahi verilmez- bu köyde defnedilir.

“Boz Eşek” adlı hikâyede yolculukları kolaylaştıran bir unsura yer verilir ki bu, Anadolu insanının misafirperverliğidir. Yazar, adı verilmeyen yolcunun fenalaşmış bir halde köye getirilmesi dolayısı ile Anadolu insanının yolculara gösterdiği misafirperverlikten söz eder. Kızılırmak'ın yol verdiği zamanlarda yollarına bu köy üzerinden devam eden yolculara köy halkının gösterdiği yakınlığı yazar, “O zaman muhtar Hüsmen köylülerden ikram kimin sırası ise ona haber gönderir, kendisi de, ocağında, yaz kış, sönmemesine çıra kütükleri alevlenen misafir odasına yolcu yerleştirirdi.” (Karay, 2018, s. 104) ifadesi ile belirtir.

3. Göç Edilen Yere Uyum

3.1. Düzene Uyum

Memleket Hikâyeleri'nde göç bağlamında tespit edilen bir nokta, göç eden insanların direnseler de zaman içinde göç edilen yerin kurulu düzenine ayak uydurmalarıdır. “Şeftali Bahçeleri” adlı hikâyede, yazar, öncelikle kasabaya gelen ve buraya uyum sağlayan memurlardan söz eder. Bu memurlar çoğunlukla bir önceki dönemin iyi gözle bakmayıp bu diyarlara sürgün ettiği insanlardır. Bununla birlikte yazar onların kasabaya uyumundan söz eder. Bunlar yükselme ümitleri olmadığından resmi işlere önem vermezler, “suya sabuna dokunan işlere” (Karay, 2018, s. 39) karışmadıkları için de yerlerinden oynamazlar. Ayrıca bu tür memurlar “Anadolu'nun Sadabatı” olan bu yerde sazlar, çengiler, içkiler, şiirler içinde bir hayat sürerler.

Yazar, kasabaya uyum sağlamış olan memurlardan sonra bu kasabaya gelen tahrirat müdürü Agâh Bey'den bahseder. Hikâyede bu kasabaya göç etmiş/ettirilmiş biri olan Agâh Bey'in öncelikle düşünce yapısı okura tanıtılır. O, bu kasabada büyük ve önemli işler başaracağına, durmadan dinlenmeden

çalışacağına, bütün memurları çalıştıracığına, tembellik illetine son vereceğine inanan bir kişidir. O, gönderildiği bu kasabada “Avrupakârî” bir yönetici olmayı ve aldığı bu memuriyeti de düşüncelerinin uygulamaya döküleceği bir alan olarak tasarlar.

Agâh Bey, kasabada bir yandan yapılacak iş olmamasına bir yandan yazmış olduğu kimi layihaların cevapsız kalmasına üzüldü; onun ilerlemeye dair nutukları ise dinleyenlerde gizlenemeyen bir bıkkınlığa sebep olur. Kasabadaki diğer memurlara benzememeye çalışan Agâh Bey, yalnızlık ve işsizlikten yıldırdığı bir gün muhasebecinin kır gezisine katılır. Bu kır gezisi şeftali bahçesinde neticelenir. Oradaki eğlencenin ertesi günü ırmağa yıkanmaya gidilir. Gündüz ırmağın kenarında akşam da mutasarrıfın evinde bir eğlence düzenlenir. Zaman içinde Agâh Bey, eğlencelerden düşünmeye ve çalışmaya zaman ayıramaz olur.

“Sürgün asli bir evinin olduğunu ve en sonunda dönüp dolaşıp oraya varacağını farz etse de, yolculuk esnasında karşılaşılan sorunlar böyle bir yolculuk planının kapsamını mütemediyen yarıp geçer. Asli bir ev ve eve dönüş varsayımlarını devam ettirme olasılığı giderek zayıflar ve sonunda kaybolur” (Chambers, 2005, s. 11). Agâh Efendi de geri dönmeden önce geldiği bu yerin fikirlerinin uygulama alanı olacağını düşünse de zaman içinde etrafındaki insanların etkisi altında kalır. Bunun sonucunda bulunduğu yerin düzenine ayak uydurur ki bu uyum onun “asli evi”ne dönme ümidinin de kaybolduğunun bir işaretidir.

“Şaka” adlı hikâyede Servet Efendi ve Nedim Bey’in buldukları yerin yerlisi tüccar Şakir Efendi ile macerası anlatılır. Servet Efendi ve Nedim Bey, hikâyenin geçtiği yere memur olarak gelirler. Her ikisi de bu yerin suyundan, havasından ve yemeğinden memnundur; lakin burada onları zorlayan durum bir kadınla iletişime geçememeleridir. Yazar özellikle Servet Efendi’nin bu konudaki sıkıntısını dile getirir. İstanbul’da “külhanbeyi âlemlerinde” bulunmuş olan Servet Efendi “inziva ve tahassür” illerinde içki içip eğlenilecek bir ev bulunmamasından yakınıdır. Kılık kıyafetine özen gösteren bir “şık” olarak Nedim Bey de buldukları yerdeki kadınların erkeklerden uzak durmasını taassup olarak nitelendirir. Bu sıkıntılara karşın Servet Efendi ve Nedim Bey, buldukları yerde düzenin tamamen dışında bir hayata yönelmezler. Rum mahallesindeki meyhanelerde eğlenirler ve deniz kenarında yürürler. Bu yönleri ile yaşadıkları yerin yaşam şeklini benimsemiş görünürler.

“Yatık Emine” adlı hikâyede göç edilen yere yerleşebilmenin yerleşik insanların düşünce yapılarından uzaklaşmamayı gerektirdiği görülür. Hikâyede yer alan kişilerden biri Rumelili arzuhalcidir. Bu adam, Yatık Emine’nin mahalle kadınları tarafından dövülmesi üzerine diğer arzuhalçiler yanaşmasalar da onun için dilekçe yazan kişidir. Bir süre sonra Yatık Emine, Mülazım Dal Sabri’den dayak yer. Karşılaştığı bu şiddeti devlet yetkililerine bildirmek için Yatık Emine yine Rumelili arzuhalciye bir dilekçe yazdırır. Bu kişi dilekçe için bir ücret almak istemez ama Yatık Emine para vermek için ısrar eder. İkinci namazından çıkan insanlar bu durumu görür. Bunun üzerine Rumelili arzuhalci Emine’yi dükkândan atar. Bu, Rumelili arzuhalcinin bir göçmen olarak Yatık Emine’ye yardım etse de içinde bulunduğu toplumu tamamen karşısına almaktan çekindiğini gösterir.

“Refik Halit içgüdülerin gücünü ve bunların altında ezen veya ezilen kişileri hikâyeye etmiştir” (Enginün, 2010, s. 413). Bu hikâyelerden biri olan “Yıldı Bir”de Yunanistan’ın Teselya ilinden Aydın’a değirmencilik yapmaya gelen Teselyalı Bekir’in geldiği yere uyumundan söz edilir. Onun uyumunu zorlaştıran unsur cinsel tatminsizliğidir. Teselyalı Bekir, Teselya’nın bir köyünde karısını bırakmış ve burada senelerdir değirmencilikle iştilal etmekte ve değirmenine tane getiren yaşlı kadınlardan başka hiçbir kadın ile görüşmemektedir.

Teselyalı Bekir’in göç ettiği Aydın’a uyumunu zorlaştıran bir unsur, kadının toplum içinde yer alması bağlamında geldiği yer ile bulunduğu yer arasındaki farklılıktır. Teselya’da kadınların da yer aldığı eğlenceler çoktur. Ateş gecelerinde genç kızlar güzelliklerini sergilemekten çekinmez Teselya’da. Bunun yanında genç kız ve erkeklerin birlikte olmaları da yadırganmaz. Hatta papazlar kuytu yerlerden hızlı adımlarla yürürler ve elleriyle de kulaklarını kapatırlar ki birlikte olan çiftlere müdahale etmesinler.

Teselya’nın aksine Aydın’da kadın ve erkekler arasındaki eğlenceler ancak dağda “kadın oynatmak” şeklinde gerçekleşir. Bekir, değirmeninin önünden kadınlarla dağa çıkan ve dağda “kadın oynatan” insanlara katılmaz, onlara müdahale de etmez. “Bir zaman onları takip etmeyi, bir haydut gibi vuruşmayı düşün(se)”(Karay, 2018, s. 134) de böyle bir davranışın göç ettiği yerdeki konumunu tehlikeye

düşürmesinden endişelenir. Teselyalı Bekir, bu sorununu yine göç halinde olan Çingenelerden Elif isimli kadınla çözmeye çalışır. Onunla ilk karşılaşmasında yaklaşırsa da birlikte olamaz, ama bir yıl sonra yeniden bir araya gelecekleri günü sabırla bekler ve Elif ile birlikte olur.

“Bir nüfus hareketi olan göç bir kültürden başka bir kültüre yerleşmektir. Çok yönlü bir olgudur ve insanlar üzerinde biyolojik ve psikolojik tesirler bırakır.” (Balcıoğlu, 2007, s. 58) “Yıldı Bir” adlı hikâye, Teselyalı Bekir’in sabırla Elif’in gelmesini bekleyerek ve onunla gizlice birlikte olarak bu biyolojik ve psikolojik etkinin üstesinden gelebilmesinin ve yaşadığı yerin düzenine aykırı düşmemesinin de hikâyesidir.

Göç edilen yerin yaşam şekline uyumun bir yönünü kıyafetler oluşturur. “Garaz” adlı hikâyede Halil, kasabadaki dükkânı için mal almak üzere üç haftalığına İstanbul’a gider. Lakin aylar geçmesine rağmen dönmeyen Halil, en sonunda İstanbul’a yerleşir. Halil’in İstanbul’a öncelikle görünüm olarak uyum sağladığı fark edilir. Halil, kasketini atıp kadifemsi bir şapka takar başına, baldırlarından kopçalı ve büzmeli olmayan pantolonunun yanında kravatlı gömlek giymeye başlar. Ayakkabıları ise kıyafeti ile uyumlu ve pırlı pırlıdır.

Halil’in karısı ve kızı Nebile, İstanbul’a uyumda zorluk yaşarlar; ama onların bu uyum sorununu öncelikle kıyafet bağlamında aşmaya çalıştıkları görülür. Burada dikkat edilecek nokta, göç edilen yere uyumun, paranın gücü ile alınan giysiler üzerinden gerçekleştiğidir. Ayrıca bu tür bir uyum çabasının abartmayı ve ardından da gülünç olmayı netice kılmasıdır. Yazar bunu şu şekilde ifade eder: “Derken yeni dostlar peyda olmuştu. Altı ay geçmemişti ki ayaklarında mantar ökçeli iskarpinler, başlarında tüllü şapkalar, Beyoğlu kalabalığına gülünç bir ana-kız daha katılmıştı” (Karay, 2018, s. 194).

3.2. Gidilen Yerin İnsanları ile İletişim

Farklı kültürlerle ait toplulukların göçler sonucunda aynı çevreyi paylaşmak zorunda kalmaları bu topluluklar arasında mücadeleyi kaçınılmaz kılar. Bu mücadele, toplulukların birbirlerini yok etme ya da asimile etme boyutunda yaşanır (Yalçın, 2004, s. 4). *Memleket Hikâyeleri*’nde göç bağlamında öne çıkan bir unsur, göç eden ile göç gidilen yerin insanları arasındaki mücadeledir. “Cer Hocası” adlı hikâyede, memuriyetten çıkarıldığı için Anadolu’da cer hocalığı yapmayı düşünen Asım, hemşerisi Osman ile İstanbul’da bir handa konuşur. Bu konuşma sırasında Osman, yolculuğa çıkmadan önce Asım’a gittiği yerdeki insanlarla mücadelesine dair uyarıda bulunur. Buna göre gidilen yerde namaz kıldırmak, Kuran okumak, vaaz vermek ve insanların işine yaramak gerekir. Ayrıca gidilen köyün imamı ile iyi geçinilmeli hatta yeri geldiğinde “onun ayağına karpuz kabuğu” konulmalıdır. Ancak o zaman insan öleceği ana kadar rahat edeceği şartlara kavuşmuş olur.

“Refik Hâlid, *Memleket Hikâyeleri*’nde Anadolu insanını çeşitli tiplerini, âdeta keşfedip çekici tarzda ortaya koymakla öncü olmuştur” (Kabaklı, 1997, s. 710). O, bu tiplerden birine “Küskün Ömer” adlı hikâyede yer verir. Bu hikâyede Zehra ile evlenen ve Zehra’nın kazının bir döğüşü kaybetmesi üzerine âdeti üzere evinden uzaklaşan ve aylarca görünmeyen Ömer anlatılır. Yazar, onun kaybetmeyi hazmedemediğine örnek verirken bir göçmenin yerleşme mücadelesine de değinmiş olur.

Yazarın, “Evvelleri arabacılık ederdi. Lakin, bir defa, muhacir Hüsmen’in doru atları onunkileri geçmiş ve bu vaka eve dönüşte ahıra sokmadan beygirleri de, yaylıyı da pazara çıkarmaya, bir daha eline araba dizgini almamaya sebep olmuştu.” (Karay, 2018, s. 93) cümlesi Ömer’in kişiliğini belirttiği kadar Hüsmen’in geldiği yere tutunma mücadelesini de gösterir. Bu olayda Hüsmen’in bu yerleşim yerinde kalıcı olma mücadelesi görülür. Göç edilen yerin yerlisi ile bir mücadeledir bu.

Memleket Hikâyeleri’nde göç ettiği yerin yerlisi ile mücadele içinde olan bireylerin yanında onlarla mücadele etmeden geldiği yerde kalıcı olabilmek adına onlarla iyi geçinmeye çalışan kişiler de vardır ki bunların en güzel örneği “Yatık Emine” adlı hikâyenin kişisi Emine’dir. Uygunsuz davranışları üzerine Ankara’dan Haymana’nın bir kasabasına gönderilen Emine, kendisini karşısına alıp azarlayan mülazıma ses çıkarmaz.

Yatık Emine'nin kötü şöhreti insanların onun aralarında bulunmasını istememelerine sebep olur. Bundan dolayı bir süre hapisanede kalmaya mecbur olur. Bu hapisanede oranın yerlisi iki mahkûmla sorun yaşar Yatık Emine; çünkü hapisanenin bahçesindeki ağaçtaki dutları paylaşmak istemeyen iki mahkûm kadın tarafından dövülür. Bu olaydan sonra kalem odacılarından birinin evine yerleştirilir, Yatık Emine. Bu eve kadınlar – hatta kasaba civarında çadır kuran çingeneler- onu seyre gelirler. Yatık Emine maruz kaldığı bu davranışa ses çıkarmaz. Emine, mülazımın hakaretlerine, mahkûmların şiddetine tepki göstermediği gibi onu teşhirdeki bir hayvan gibi izleyen insanlara da müdahale etme gereği duymaz.

Emine kadınların kıskançlığına da katlanır. Evinde kaldığı ihtiyar odacının bir gün karısı evde yokken eve erken gelmesi ve karısının durumu komşulardan öğrenmesi üzerine Emine, bu kadının kıskançlığının hedefi olur. O, bu durum karşısında da hiç sesini çıkarmaz ve sadece elleri ile başını korumakla yetinir. Emine hastaneye yerleştirilmeye karar verilir. Buraya giderken –ki yaralıdır- Emine, jandarmanın onu ite kaka tekmeleme götürmesine katlanır. Yazar, bu noktada gittiği yerlerde hayatta kalmanın yolunu Emine'nin söylenenlere itaat etmesinde bulur. Hatta onun “Yatık” sıfatı da buradan gelir: “İşte bunun için, böyle her zora katlanıp her arzuya kapıldığından, ne yapılsa şikâyetsiz, sıkıntısız rıza gösterdiğinden dolayı Emine'ye, Yatık Emine derlerdi” (Karay, 2018, s. 17).

3. 3. Göç Edilen Yerin Olumsuz Şartlarıyla Mücadele

Memleket Hikâyeleri'ni oluşturan çoğu hikâyede göçen kişinin, gidilen yerde öncelikle olumsuz şartlara göğüs germesi gerektiği görülür. “Cer Hocası” adlı hikâyede, maarifte memurken II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi üzerine işten çıkarılan Asım'ın hikâyesi anlatılır. Asım, İstanbul'da iş bulamayacağını anlayınca hemşerisi Osman ile Anadolu'da cer hocalığına çıkar. Bu bağlamda Asım'ın bir köyde kendini kabul ettirme sürecine tanıklık edilir. Asım, bir gece yağın yağmur ardından hastalanır ve köyün imamının evinde kalır. Burada öncelikle hayatta kalmak önemlidir; çünkü ateşi kırk olmasına karşın ona verilen yer ahırla mutfak arasında, ocağında ateş olmayan, yerleri toprakla döşenmiş bir odadır. Bu odada yere bir çul atılır ve bunun üzerinde yatması istenir. Böylece Asım kalacağı köyde daha ilk geceden oranın olumsuz koşullarına katlanmak zorunda kalır.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının ardından Balkan Yarımadasının ve Osmanlı Devleti'nin nüfus yapısında önemli değişimler yaşanır. Bu dönemde 250.000 ila 300.000 arasında Müslüman katledilir, 1,5 milyonu da Osmanlı topraklarına göç eder. Berlin Antlaşması'nın ardından Pomaklar, Arnavutlar ve Boşnaklar direnseler de Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kalırlar. Aynı durum Romanya'ya devredilen Dobruca'daki Müslümanlar için de geçerlidir. 1893-1902 yılları arasında 72524 kişi Bulgaristan'dan ayrılır ki bunların 70603'ü Türkiye'ye göç eder. Balkan ülkelerinden göç 1908-1909 döneminde artar ve Balkan savaşı sırasında en üst noktaya ulaşır (Karpas, 2010, s. 184-185). Refik Halit, “Yatır” adlı hikâyede Rumeli'den gelip Anadolu'da karşılaştıkları olumsuz şartlarla mücadele eden yukarıda sözü edilen Rumeli göçmelerine değinir.

“Yatır” hikâyesinde yakacak sıkıntısı çeken köylünün hali ve bu sıkıntıya son veren hamam işletmecisi İlistir Nuri'nin kurnazlığı anlatılır. Yakacak sıkıntısı yaşayan Nuri, Maslak Dede adında evliyanın türbesi etrafındaki çam ağaçlarına dokunamaz; çünkü Maslak köylüsü bu ağaçların manevi yönü olduğunu düşünür. İlistir Nuri, yalan söyleyerek köylünün hürmetini kazanmış “yarı ermiş bir köylü” (Karay, 2018, s. 116) Abdi Hoca'yı Maslak Dede'nin ruhunun bu ağaçlardan daraldığına ve ağaçların kesilmesi gerektiğine inandırır. Bunun üzerine Abdi Hoca'nın izniyle halk bu koruyu üç sene içinde çıplak bir tepeye dönüştürür.

Korunun kutsallığına ilk darbenin gelmesi ile buranın çıplak bir tepe halini alması üç yıl içinde gerçekleşir. Yazar, bu kutsallığın kalmamasını “Hatta Rumeli muhacirleri daha ileri varmışlar, bir karlı gecede türbenin yeşil parmaklığını da sökmüşlerdi” (Karay, 2018, s. 119) diyerek belirtir. Türbenin yeşil parmaklığının Rumeli muhacirlerince sökülmesinin altında onların hayatta kalma mücadelesinin izi görülür. İnsan ancak fizyolojik ihtiyaçlarının temini için kimi manevi değerlerinden ödün verir. İlistir Nuri ve ahalinin soğuktan zarar görmemek için manevi değeri olan çam korusunu yok etmesi gibi Rumeli

muhacirleri de satıp temel ihtiyaçlarını karşılamak için bu türbeden kalan yeşil parmaklığı da sökerler. Yazar bunu ifade ederken Anadolu'ya gelen muhacirlerin halini de vermiş olur.

3.4. Maharet Uyumu Kolaylaştırır

“Cer Hocası” adlı hikâyede II. Meşrutiyet ile memuriyetten uzaklaştırılan Asım'ın Anadolu'daki bir köyde kalıcı olma süreci anlatılır. Asım, köyün muhtarının teklifiyle cuma namazından sonra vaaz verir. Asım, “güzel Türkçesi, halim, tatlı ahengiyle” (Karay, 2018, s. 171) verdiği vaazlarla başta muhtar olmak üzere köylüyü etkilemeyi başarır ve muhtar Lazoğlu'nun teklifi ile ramazanı orada geçirme şansını yakalar.

Asım, ramazan ayından sonra da köylü tarafından bırakılmaz; çünkü o, köylünün mektubunu yazar, köylü başı sıkışsa onunla görüş alışverişinde bulunur, öşürcüler onunla görüşür, jandarma onu muhatap alır, okulda çocuklara elifba okutur ve en nihayetinde köyün artık evden çıkmayan imamına vekâlet eder. Bunun sonucunda köyün asıl imamlığına getirilir. Asım'ın güzel ve ahenkli Türkçesi, okuma yazma bilmesi, insanlarla iletişimde başarılı olması, imamlık yapabilecek bilgi birikimi onun hiç tanımadığı bir Anadolu köyünde yerleşme imkânı bulabilmesinde etkili olur.

“Koca Öküz” adlı hikâyede Hacı Mustafa Ağa'dan söz edilir. Bu kişi, işini bilen biri olarak tanıtılır. O, mal müdürü, vergi kâtibi, evkaf memuru gibi kişilerin gönlünü alacak hediyeler verir. Bu hediyeler içinde sucuk ve pastırmanın da olduğunu yazar ifade eder ki Hacı Mustafa Ağa sucuk ve pastırma yapmayı Kayserili muhacirlerden, peynir yapmayı da Çerkezlerden öğrenir. Yazarın bu ifadesi ile muhacir Kayserililerin ve Çerkezlerin varlığından haberdar olunur. Kayserililer ve Çerkezler maharetleriyle buldukları yerde tutunmuşlardır. Kayserililer, sucuk ve pastırma; Çerkezler peynir yapımıyla gittikleri yerde benimsenmişlerdir.

Hikâyede bulunduğu yere uyum sağlamış Buharalı Bekir Efendi'den söz edilir. Doktora muayene olan Hacı Mustafa Ağa onun verdiği ilaçları beğenmez ve “Gâvur ilacından Müslümana fayda olur mu be!” (Karay, 2018, s. 55) der. Bununla birlikte Buharalı Bekir Efendi, onun asıl beklentisinin ne olduğunu bilir. Kasabanın adı çıkmış kadınlarından Çiçek Emine'yi ikinci eş olarak alan Mustafa Ağa'nın onunla birlikte olmasını sağlayacak terkipler sunar Buharalı Bekir Efendi. O, insan psikolojisini anlaması ve bitkisel karışımlar hazırlayabilmesi sayesinde Anadolu'da yerleşmiş biridir.

3.5. Hileyle Kalıcı Olmak

“Vehbi Efendi'nin Şüphesi” adlı hikâyede göç eden kişinin bulunduğu yere uyum mücadelesinin başka bir yönü görülür. Hikâyede Rumelili dul bir kadın ve iki kızından söz edilir. Bunların komşuları ise Düyünu Umumiye İdaresinde kantar kâtibi olan Vehbi Efendi'dir. Vehbi Efendi, monoton bir hayat sürmesinin yanında bu mahallin yerlisidir. O denli yerlisidir ki memur olduktan sonra da yaşadığı yerin özelliklerinden sıyrılamamıştır.

Rumelili muhacir ailenin kızının Vehbi Efendi'nin dikkatini çekmeye çalıştığı görülür. Yazar, onun Vehbi Efendi'yi etkilemek için türlü yollara başvurduğundan söz eder. Hanife adındaki bu kız, cumbadan seslenir, cama taş atar; ama Vehbi Efendi'yi etkileyemez. Hatta Vehbi Efendi, kızın annesini uyaracak noktaya gelir.

Bir akşam Vehbi Efendi'nin annesinin de olmamasından istifade eden Hanife, açıkça Vehbi Efendi'yi yanına çağırır. Aradaki kapıyı söküp Hanife'nin yanına gelen Vehbi Efendi, olabilecekleri düşünür, pişman olur yaptığından ve evine döner. Lakin bir süre sonra cami imamı onun yolunu çevirir ve olanları anlatır. Cami imamının anlattığına göre Hanife ve Vehbi Efendi birlikte olmuşlar ve neticede Hanife üç aylık hamiledir. Kasabanın diğer memurlarının da baskısıyla en nihayetinde Vehbi Efendi ve Hanife evlenirler. Başka erkeklerle birlikte olan ve onlardan birinden hamile kalan Hanife, hem namusunu temize çıkarır hem de kasabanın yerlilerinden Vehbi Efendi ile evlenerek bu yerde kalıcı olur.

3.6. Muhacire Muhacirin Yardımı

“Yatık Emine” adlı hikâyede göç olgusunun Anadolu’nun bir kaderi olduğu hissedilir. Hikâyenin geçtiği kasabada buraya göç edenlerden biri de Yatık Emine için dilekçe yazan arzuhalcidir. Bir süre hastanede kalan Emine, Mülazım Dal Sabri’nin bozgunculuğu ile kaymakamlıkça buradan çıkarılır ve kenar mahallerden birinde bir eve yerleştirilir. Yetkililere durumunu anlatmak isteyen Emine bir dilekçe yazdırmak ister; lakin kasabanın yerlisi arzuhalçiler Emine’yi tanır ve itibarlarına leke düşürmemek için zamanlarının olmadığını bahane ederek onu başlarından savarlar.

Emine’nin istediği dilekçeyi yazan Rumelili bir göçmendir. Bu adam, Rumeli’den geldikten sonra dört yüz kuruşla rejide çalışmaya başlamış, kafasına saplanan bir ağrı dolayısı ile işinden ayrılmak zorunda kalmış ve arzuhalcilikle geçinmeye çalışan biridir. Yatık Emine’nin içinde bulunduğu kısır döngüyü gören de bu arzuhalci olur. Ona göre bu kasabanın halkında akıllıca iş aramak boşunadır. Onlar nasıl geçineceğini düşünmeden Emine’yi yanlarından uzaklaştırırlar. Aç kalan Emine de erkeklerle düşüp kalkmaya mecbur kalır.

Yatık Emine’ye bu kasabada ayakta durabilmesinde yardım eden ya da onun ile yakınlaşan bir kişi de Gürcü Server’dir. Yazar tarafından “O, çok şehirler görmüş, sergüzeştler geçirmiş, yiğit bir adamdı; bu memlekette zevksizlikten bunalmıştı; kaçıp başka bir tarafa gidecekti ama askerliği mâni oluyordu.” (Karay, 2018, s. 26) şeklinde tanıtilen Gürcü Server’in de özelliği göç eden biri olması ya da en azından göç etmiş bir ırka mensup olmasıdır. Gürcü Server, Emine’nin ihtiyacı olan eşyaları temin etmenin yanında Ermeni kuyumcuya onun için savatlı bir bilezik ısmarlar. Gürcü Server, Emine’nin ihtiyaçlarını karşılamaya, onun açlıktan ölmesine engel olmaya çalışır.

3.7. Uyumu Hızlı Sağlayan Diğerini Aşağılar

Uyum sürecini hızlı geçen birey, diğerlerini tahkir eder. Bu noktada bu uyum sürecini çabuk atlatanlar gençler olup daha yaşlı olması dolayısı ile bu uyumu geciktiren anne babalarını hor görürler. Bunun içindir ki “Garaz” adlı hikâyede, İstanbul’a gelişlerinin ikinci yılında plajda kumda yatıp güneşlenen, denizde yüzen, dans eden, işsiz güçsüz erkeklerin ilgisini çeken Nebile, anne babasını tahkir eder. Bunu yazar şu şekilde ifade eder: “(...) Nebile bir şımarmış, bir arsızlaşmıştı ki... Anasını durmadan, nefes almadan azarlıyor, babasını adam yerine koymuyor, ağzını açarken susturuyordu. Hele birlikte sokağa çıktılar mı etrafındakileri onlardan olmadığına inandırmak için muhakkak ya ileride, ya geride yürüyor, eve dönünce de ‘Beni yerin dibine geçirdiniz! Rezil ettiniz!’ diye kıyametler koparıyordu” (Karay, 2018, s. 195).

3.8. Öteki Olmak

Cevdet Kudret’in “Bu eserde, düşkün fakat acıma ve sevme duygularıyla dolu bir kadının, aşırı namuslu, aşırı dindar görünüşlü fakat acıma ve sevme duygularından yoksun insanlar arasındaki acıklı hayatı anlatılmıştır.” (Kudret, 2016, s. 461) dediği “Yatık Emine” adlı hikâyede, kasabaya gelen ve burada yaşamaya çalışan Emine’ye kasabasının tavrı insanoğlunun kendisinden olmayana ve kendisine benzemeyene tavrını da sergiler. Emine, çarşıda dükkânlardan yiyecek bir şey almaya çalışsa dövüle ve sövüle kovalanır, bunun için bostanlarda, kırlarda dolaşmaya başlayan açlıktan mecaliz kalmış Emine’ye yine de kasaba halkından bazıları sataşır. Artık Emine evlerden de yiyecek dilenir ama Emine’ye yalan söyleyip yiyecek vermeyen kasabalı onu açlığa biraz daha itekler.

Öteki olmanın insan olmamak kertesine geldiği Gürcü Server’in koğuşundan bir çavuşla bir arkadaşı bağlamında gösterilir hikâyede. Bu iki kişi bir gün Emine’nin evine gider; maksatları onunla birlikte olmaktır. Emine ise açlık ve soğuktan günler önce ölmüştür. Bu iki adamın bu ölür karşısındaki tavırları ve yazarın iması öteki kabul edilen Emine’nin insan dahi kabul edilmediğini gösterir. Çünkü bu iki adamın karşısında açlıktan ve soğuktan ölmüş bir kadın olmasına karşın onlar onun ölümünden önce gelip onunla birlikte olamadıklarına hayıflanırlar. Yatık Emine, ölmüş vaziyette olsa da bir süreliğine de

olsa zihinlerinden “fena şeyler” geçirirler. Emine yaşarken de öldükten sonra da onların gözünde bir insan değil de bir nesnedir. Bu ise onun kasabada öteki görülmesinden kaynaklanır.

“Yatık Emine” adlı hikâyede göç edenlerden biri de Urfalı hastane memurudur. Eczacı Rum’un dükkânında kasabanın memurları bir araya gelir ve memleket meselelerini ve kasabaya dair dedikoduları konuşurlar. Söz en nihayetinde Yatık Emine’nin hastaneye yerleştirildiğine ve hastane memuru Urfalının onunla bir ilişkisinin olabileceğine gelir. Urfalı hastane memuru, Haymana Ovası’nın ortasında, Ankara’ya iki gün uzaklıkta olan bu kasabada insanlara kendini kabul ettirmiş, onların sohbetlerine dahil olmuştur. Bununla birlikte kasabadaki diğer insanların Yatık Emine üzerinden onu değerlendirirken sarf ettikleri sözler onun öteki olarak görüldüğünü gösterir: “Acaba hastane memuru Yatık Emine’ye mi tutulmuştu? Kâfir Urfalı, daha yeni de evlenmişti fakat ona bir karı beş karı yetiştir mi?” (Karay, 2018, s. 18)

Osmanlı Devleti’nden toprak kaybı dolayısıyla ilk göç 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan sonra gerçekleşir. Bu göç hareketinde beş yüz bin Kırım Tatarı, Kırım dışındaki Osmanlı topraklarına göçer. Bu göçün ardından 1828-1829 ve 1860-1864 yıllarında da gerçekleşen göçler sonucunda Kafkaslardan iki milyon insan göç eder (Babuş, 2006, s. 47). Muhacirlerin geldikleri yerde kolay kolay kabul edilmemelerinin bir göstergesi, Anadolu’ya göç etmiş yukarıda sözü edilen Tatar muhacirlerin mahallesinin yeridir. Yatık Emine, kocasını kıskanan ev sahibesinin etkisiyle komşu kadınlardan dayak yer ve yaralanır; bir süre kasabanın hastanesine yerleştirilir. Ne var ki mülazım Dal Sabri, Yatık Emine’yi hastane memuru Urfalıdan kıskanır ve onun hastaneden çıkarılmasına sebep olur. Bu sefer Yatık Emine bir eve yerleştirilir. Bu ev, Tatar göçmenlere bırakılmış kasabanın ücra bir mahallesindedir. Bu durum Tatar muhacirlerin de Yatık Emine gibi öteki kabul edildiği ancak kasabanın ücra bir köşesinde kendilerine mahsus bir alanda yaşayabildiklerini gösterir.

4. Dönüş ve Yeniden Uyum

“Garaz” adlı hikâyede Refik Halit, İstanbul’a göç eden, orada belli bir ekonomik seviyeyi yakalayan ama iflas ettikten sonra yeniden kasabalarına dönen bir aileyi anlatır. Bu hikâyede göç edilen yere uyum sürecini ağırdan alan ya da hiçbir zaman uyum sağlayamayan yaşlıların geri dönmeleri durumunda döndükleri yere uyum süreçlerinin daha kolay olduğu görülür. Nebile’nin annesi, kasabaya döndükten sonra İstanbul’u daha kolay unuttur; çünkü o, aslında İstanbul’a hiç uyum sağlayamamıştır. Nebile’nin babası Halil de bu dönüş sürecini sorunsuz atlatır.

“Garaz” adlı hikâyede gençlerin geri dönüşten sonra sıkıntı yaşadıkları görülür. Nebile on altı yaşına kadar yaşadığı kasabadan İstanbul’a gider ve oranın yaşam şekline uyum sağlar. Ardından babası Halil’in iflas etmesi üzerine kasabasına döner. Döndükten sonra bu defa kasabasına uyum sağlamakta zorlanır. Bu zorluğun temelinde İstanbul’un özellikleri ile geldiği kasabanın özelliklerini kıyaslaması yatar. İstanbul’daki yaşam şekli ile geldiği kasabasındaki buldukları arasındaki tezat Nebile’nin uyum sürecini aksatan bir unsur olur.

Geri dönüş ve uyum sürecinde genç alışkanlıklarından uzaklaşmanın bir sorumlusunu aramaya başlar. Hikâyede Nebile, bu kasabada “kerpiç kesmiş süküta” ve “buz tutmuş hareketsizliğe” alışamamanın hıncını babasına öfkelenerek çıkarmaya çalışır. Nebile babası Halil’e karşı kin ve garaz duyar; çünkü onu bu kasabanın sakin yaşantısından almış İstanbul’un “debdebeli” yaşantısına sokmuş, ona alıştırmış sonra bütün bunları yeniden elinden alıp eski yaşamına döndürmüştür.

Nebile ne kadar doğup büyüdüğü kasabaya alışmakta zorlansa, babasına öfkeli olsa da kasabaya alışacak, onun yaşam düzenine ayak uyduracaktır. Bunu yazar, Nebile’nin babasına bedduasından hareketle gösterir:

“Babasının sesini işittikçe garazdan yüreği burkularak ve öğrendiği İstanbul lehçesini unutarak memleket ağzıyla söyleniyordu:

‘Sakalın teneşirde sabunlana!’ “(Karay, 2018, s. 197)

Nebile'nin bedduasında babasına onu alıştığı İstanbul yaşamından uzaklaştırıp doğup büyüdüğü kasabaya yeniden getirmesine yönelik öfkesi görülür. Bunun yanında bu bedduada geldiği kasabasının ağzıyla konuşması dolayısı ile yeniden uyumun kaçınılmaz olduğu da fark edilir.

Göç sistemi içinde sadece dışa göç yoktur; geri dönüş de bu sistemin içinde yer alır. Geri dönüşün sebepleri emeklilik, başarısızlık, muhafazakârlık ve yenilik kavramları ile açıklanır. Emeklilik kavramı kendi kendini açıklar özelliğindedir; çünkü birey emekli olur ve memleketine döner. Başarısızlık ise göç edilen yerde beklenenin bulunamamasıdır. Muhafazakârlık ise gidilen yere hiçbir şekilde uyum sağlamaya çalışmamaya ve hiçbir şey elde edemeden dönmeye karşılık gelir. Yenilik ise gidilen ülkenin değerlerini ve alışkanlıklarını benimseyip bunları geri döndükten sonra kullanmak, devam ettirmek amacıyla gerçekleşen geri göçü imler ki bu çoğunlukla hayal kırıklığı ile neticelenir (Bartram, Poros, Monforte, 2017, s. 262-263).

“Garaz” adlı hikâyede Nebile'nin babasının durumu “başarısızlık” kavramı ile açıklanabilir. Çünkü o İstanbul'a daha fazla para kazanmak amacıyla gider ve umduğunu bulamayıp iflas eder. Onun geri dönüşünde “başarısızlık” en önemli etkidir. Nebile'nin annesinin durumu ise muhafazakârlık kavramı ile açıklanabilir. Çünkü o, İstanbul'u benimseyememiş aklı hep çıktığı kasabada onun yaşam şeklinde kalmıştır. Nebile'nin durumu az da olsa “yenilik” kavramı ile örtüşmektedir. Nebile doğduğu kasabaya geldikten sonra İstanbul'daki yaşam şeklini buraya uydurmaya çalışsa da en nihayetinde “hayal kırıklığı” yaşar.

Sonuç

Memleket Hikâyeleri'ne göç olgusunun dört ana başlık altında yansıdığı görülür: göçün sebepleri, göç süreci, göç edilen yere uyum ve dönüş ve yeniden uyum. *Memleket Hikâyeleri*'nde göçün altında göç eden ya da ettirilen bireyin ıslah olması isteği yatar. Bu insanlar gayriahlaki davranışlar sergilemiş bireyler yanında yönetim ile fikir ayrılığı dolayısı ile memur olarak başka bir yere gönderilen bireyler de olabilir. Bunun yanında memuriyetten uzaklaştırılan bireyin iş ve aş bulabilmek için göç ettiği görülür.

Memleket Hikâyeleri'nde göç sürecinin göç eden kişi için bedensel ve zihinsel zorluklarla dolu bir mücadele olduğu fark edilir. Bu süreçte göç edenlerin birbirlerine yardım edemeyecekleri durumlar söz konusudur. Bu süreçte herkes kendinden sorumluyken ölüp bilinmeyen bir köyde kaybolup gitmek de vardır. Bunun yanında Anadolu insanının misafirperverliği bu süreci kolaylaştırıcı bir unsurdur.

Birey açısından en önemli sorunun göç edilen yere uyum bağlamında yaşandığı görülür. Birey, öncelikle göç ettiği yerin yaşam şekline gerek davranışları gerekse kıyafetleri ile uymaya çalışır. Hikâyelerde göç edilen yerde hâlihazırda orada bulunan insanlarla dengeli bir iletişim kadar onlarla ve olumsuz yaşam şartlarıyla mücadelenin de kalıcılık yönünden etkili olduğu tespit edilir.

Hikâyelerde göç eden kişinin sahip olduğu bir vasfın onun kalıcılığını ve insanlar tarafından benimsenmesini kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğu kimi hikâye kişilerinin ise kalıcılığı hileye başvurarak gerçekleştirdiği belirlenir. Hikâyelerde bireyin oraya daha önce göç etmiş bir diğer muhacirin yardımını gördüğü altı çizilmesi gereken bir başka noktadır. Göç edilen yere uyumu gerçekleştiren bireyin uyumu gerçekleştirmekte sorun yaşayanları hakir gördüğü bir başka durumdur. *Memleket Hikâyeleri*'nde her şeye rağmen göç ettiği yerde benimsenmeyen, ötekileştirilen ve hatta insan olarak dahi görülmeyen bireylerin varlığına tanıklık edilir.

Memleket Hikâyeleri'nde görülen bir durum da bireyin göç ettiği yerden geri döndüğünde karşılaştığı uyumun şeklidir. Böyle bir durumda gençler gittikleri yere daha çabuk ayak uydurdukları için geri geldikleri yeri yadırgarlar ve bu geri dönüşe sebep olanlara da öfke duyarlar. Ama şu da bir gerçek ki en nihayetinde bu gençler de farkına varmadan geldikleri yere yeniden alışmaktadırlar. Yaşlılar ise zaten gittikleri yere uyum sağlayamadıkları için dönmeye daha fazla istekli olurken döndükleri zaman da daha az uyum sorunu yaşarlar.

Kaynakça

- Babuş, F., (2006), *Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskan Siyaseti ve Uygulamaları*, İstanbul, Ozan Yayınları.
- Balcıoğlu, İ., (2007), *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*, İstanbul, Elit Kültür Yayınları.
- Bartram, D., Poros, M. V., Monforte P., (2017), *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, (İtir Ağabeyoğlu Tuncay, Çev.), Ankara, Hece Yayınları.
- Enginün, İ., (2010), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, 5. Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ., (2016), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 18. Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Ceyhan, N., (2015), "Millî Edebiyat Devrinde Hikâye ve Roman (1911-1923)", M. Kayahan Özgül (ed), *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış* (ss.333-366), 2. Baskı, 2015, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Chambers, I., (2005), *Göç, Kültür, Kimlik*, (İsmail Türkmen , Mehmet Beşikçi, Çev.), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Kabaklı, A., (1997), *Türk Edebiyatı*. 3. cilt, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karay, R.H., (2018), *Memleket Hikâyeleri*, İstanbul, İnkılâp Yayınları.
- Karpat, K.H., (2010), *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- Kerimoğlu, H.T.,(2009), "II. Meşrutiyet Döneminde Genel Haklar Savunusu Yapan Bir Gazete: Hukuk-ı Umumiye", *CTTAD*,(8), 21-38.
- Kudret, C., (2016), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, İstanbul, Kapı Yayınları.
- Tanpınar, A.H., (2016). *Edebiyat Üzerine Makaleler*, 11. Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Tümertekin, E., (1968), *Türkiye'de İç Göçler*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Timur, K., (2017), "Bilinmez Diyarın Garip Misafiri: Sürgün ve Bireye Etkisi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*,(8), 26-34.
- Yalçın, C., (2004), *Göç Sosyolojisi*, Ankara, Anı Yayınları.